

Inbreng LTO tbv Rondetafelgesprek

Ruimtelijke Ordening

LTO Nederland is een vereniging van boeren- en tuinders. De organisatie vertegenwoordigt ruim 30.000 ondernemers in het landelijk gebied. Onze ondernemers zijn net zo divers als het landschap in Nederland: hoog productieve bedrijven met stallen, biologische bedrijven met akkerbouw, ondernemers met een multifunctioneel bedrijf in bijvoorbeeld zorg of opvang, telers van groenten, fruit, bomen tot sierteelt en uiteraard ook bedrijven met grazend vee. Met circa 2 miljoen hectare grond in gebruik is onze sector een belangrijke speler in de ruimtelijke ontwikkeling. Dat schept verwachtingen en verplichtingen.

LTO roept op tot:

1. **Bescherm hoogwaardige landbouwgrond.** Voer hiertoe een Wet Strategisch Belang Land- en Tuinbouw in op Europees of nationaal niveau.
2. **Koester de Boerendiversiteit.** Naast de biodiversiteit is ook de boerendiversiteit van belang. Plaats boeren en tuinders niet in ruimtelijke hokjes. Haagse tekentafelkaartjes en zoneringsleiden slecht tot onrust, niet tot oplossingen.
3. **Denk vooruit en toekomstgericht: nieuwe grond onder Nederland.** Nederland is gemaakt door mensenhanden. Inpolderingen en ontginningen kenmerken ons landschap. Maak nu werk van Nederland in 2100: ontwikkel een eiland in de Noordzee.
4. **Zet de uitvoering centraal.** Evalueer en vul de gereedschapskist van de doeners.
5. **Zorg voor ruimte om te experimenteren.** Bepaal of het huidige wettelijke instrumentarium voldoende speelruimte biedt. Doel zou moeten zijn op minimaal 10% van het areaal (200.000 ha.) en 3000 bedrijven te kunnen experimenteren met doelsturing op basis van vakmanschap.

Bescherm hoogwaardige landbouwgrond

Het is goed om te constateren dat het Hoofdlijnenakkoord en het Regeerprogramma letterlijk stellen dat “hoogwaardige landbouwgrond beschermd moet worden”. LTO denkt graag mee over de invulling van deze bescherming. Het is hierbij logisch dat er een voldoende zwaar en hard juridisch kader onder deze bescherming ligt. Op het terrein van bijvoorbeeld natuur en milieu zijn er immers ook harde kaders. De vraag of deze bescherming vorm moet krijgen middels een Europese Verordening ‘Strategisch Belang Land- en Tuinbouw’ of via nationale of eventueel provinciale wetgeving is wat LTO betreft onderwerp van bespreking. Logisch startpunt is de tekst uit het Regeerprogramma (p.47): *“Onttrekking van hoogwaardige landbouwgrond moet zoveel mogelijk worden voorkomen en vraagt in alle gevallen om een zorgvuldige afweging waarbij de waarde van de voedselproductie en landbouwkundige waarde wordt afgewogen t.o.v. andere functies. Het kabinet ontwikkelt hiervoor een passend afwegingskader en definitie, inclusief de borging en voert dat kader in.”* Na ontwikkeling samen met de primaire sector zou dit kader per 2026 wettelijk ingevoerd moeten kunnen zijn.

Koester de Boerendiversiteit

Er zijn meerdere ontwikkelpaden voor de agrarische sector, zoals ook beschreven in de [LTO Toekomstvisie 2030](#). Niet iedere agrarisch ondernemer zal zich op dezelfde plek op dezelfde manier ontwikkelen. En uiteraard zijn er in Nederland verschillende gebieden met verschillende uitdagingen. In ruimtelijke discussies bestaat echter de neiging om van bovenaf en op Haagse tekentafels te bepalen welke boer op welke plaats wat zou moeten doen. Zo kwam het vorige kabinet met de beruchte ‘stikstofkaart’ en werd ook op de valreep de Ontwerp Nota Ruimte gepubliceerd. LTO staat voor een gebiedsaanpak met de basis van onderop: laat de ruimtelijke keuzes in het gebied en door de betrokken zelf maken. Faciliteer boeren en tuinders hierbij zodat zij gelijkwaardig aan tafel zitten met professionele

gebiedsontwikkelaars. Maak bij gebiedsprocessen in de regio ook gebruik van een Agro-Economische Toets. Een gebiedsproces kan pas geslaagd zijn en afgerond worden als ook de individuele ondernemers een agro-economische toets hebben doorstaan. Zoals in een gebiedsaanpak namelijk de ecologie beter moet worden, moet ook het verdienvermogen van de blijvende boer en tuinder erop vooruit gaan.

Denk vooruit en toekomstgericht

Enige jaren geleden presenteerde LTO Nederland haar [Grondvisie](#). Onderdeel hiervan is het onderzoeken van de mogelijkheden voor nieuwe landaanwinning op termijn. De land- en tuinbouw bouw heeft door zijn dynamiek en door de voortdurende afkalving van het areaal behoefte aan méér grond, niet aan minder. Nederland heeft een lange geschiedenis van landaanwinning. Landbouw was vaak het eerste oogmerk achter inpolderingen en ontginningen, maar in de loop van de tijd bleek de gewonnen ruimte in veel gevallen ook zeer welkom voor andere ruimtelijke ambities. De Flevopolders zijn daar een voorbeeld van. Inmiddels is het vijftig jaar geleden dat Zuidelijk Flevoland als laatste polder werd drooggelegd. Toch is de bevolking blijven groeien, net als steden, infrastructuur, bedrijventerreinen en zelfs de oppervlakte bos, terwijl het areaal landbouwgrond blijft teruglopen. De mogelijkheden om nieuw land aan te winnen liggen misschien wat minder voor het oprapen dan in het verleden, maar de ruimtelijke druk is nog nooit zo hoog geweest. Dus een serieus en grondig onderzoek naar de mogelijkheden van nieuw land, bijvoorbeeld in de Noordzee, is nodig. Er zou dan ruimte kunnen komen voor de moderne high tech sectoren met hoge toegevoegde waardes - denk aan nieuwe vormen van veehouderij, pootgoedteelt, groenten, bloemen en bollen - die daar momenteel om verleggen zitten en vernieuwingsimpulsen kunnen geven aan de hele sector. Dat zou een unieke kans bieden om de bijzondere internationale positie van Nederland als innovatief land- en tuinbouwland te versterken. Maar het gewonnen land hoeft niet enkel voor agrarische doeleinden te worden gebruikt. Stedenbouw, recreatie, natuur en biodiversiteit kunnen er ook wel bij varen. Voor de land- en tuinbouw is dat ook goed omdat het tot verminderde druk op de open ruimte zou leiden en een gunstig effect op de grondprijzen zou hebben.

Zet de uitvoering centraal

Op dit moment bestaan er reeds talloze instrumenten die de overheid kan inzetten rondom het thema 'grond en ruimte'. In het onderstaande een opsomming. Helder is dat bepaalde instrumenten beter toepasbaar zijn om grond te laten bijdragen aan het verdienvermogen van de agrarisch ondernemer dan andere instrumenten. Een aantal van de genoemde instrumenten is namelijk voor andere doelen ingericht. De volgende instrumenten bestaan: (a) herwaardering/afwaardering/verwerving van grond (b) een grondbank die gronden aankoopt en uitgeeft (pacht of terugverkoop) (c) planschade bij wijziging bestemmingsplan (d) financiële compensatie bij bijvoorbeeld peilbesluit (e) vergoeding voor kosten voor eventuele herinrichting van grond, inclusief aanleg landschapselementen (f) ondersteunen van omschakeling, verplaatsing en extensivering (bijvoorbeeld omschakelfonds en verplaatsingsregeling) (g) langjarige vergoeding voor ecosysteemdiensten, zoals het ANLb (h) vrijwillige kavelruil (artikel 12.44 Omgevingswet) (i) de mogelijke inzet van het landinrichtingsinstrument (artikel 12.4 Omgevingswet) (j) regelingen om beëindiging financieel te ondersteunen (k) procesmiddelen (geld voor ondersteuning boeren en tuinders, onderzoek etc.) (l) onteigening. Als processen rondom grond en ruimte nu niet goed verlopen is het de vraag of uitvoering in de praktijk achterblijft of dat de instrumenten onvoldoende werkten, of dat de gereedschapskoffer onvoldoende gevuld is.

Om de uitvoering in een hogere versnelling te krijgen stelt LTO het volgende voor:

- Voer in 2024 een **evaluatie** uit met betrokken stakeholders, waaronder uiteraard de primaire sector, naar uitvoeringskracht, juridische instrumenten en gereedschapskoffer. Evalueer in ieder geval de inzet van de Wet voorkeursrecht gemeenten en de Wet inrichting landelijk gebied (WILG). Voer op basis hiervan per 1 januari 2025 zo nodig nieuwe instrumenten in, of pas bestaande aan.
- Voer een **praktische verplaatsingsregeling** in. Meer en actievere samenwerking tussen Rijk en provincie is hierbij nodig. Zeker met de huidige 'stoppersregelingen' (de zogenaamde LBV en LBV

Plus) verdwijnen er moderne locaties en blijven ondernemers met verouderde bedrijven zitten. Borg hierbij dat de activiteiten op de nieuwe locatie binnen de omgevingsdoelen passen.

- Zorg voor **intensievere samenwerking** en een helderder financieel kader tussen overheden, boeren en terrein beherende organisaties (TBO's). Beter samenwerking leidt tot beter natuurbeheer, kruisbestuiving en een economisch duurzamere agrarische bedrijfsvoering.
- Laat **gebiedsprocessen van onderop ontstaan**, maar wel met duidelijke kaders. Om toekomstgericht te kunnen ondernemen is maatwerk van onderop met heldere landelijke kaders vereist. Het gebiedsproces staat centraal en geeft van onderop uitvoering aan het behalen van doelen op het gebied van klimaat, water, biodiversiteit en verdienvermogen.
- Voor structuurversterking van de veehouderij of ten behoeve duurzamere bouwplannen is de **beschikbaarheid van grond** essentieel. De boeren en tuinders van de toekomst kunnen moeite hebben om extra grond structureel te verwerven of in gebruik te nemen. In de huidige landbouwpraktijk is de grondmobiliteit namelijk beperkt. Boeren die stoppen doen dat vaak gefaseerd en houden de grond nog in eigendom. Het is financieel aantrekkelijk om de grond met eenjarige pacht of teeltafspraken in gebruik te geven. Het beïnvloeden van de grondmobiliteit is niet eenvoudig. Een werkgroep met deskundigen/grondspecialisten moet dus, na het formuleren van de juiste/exacte onderzoeksvraag, analyseren of en hoe de grondmobiliteit bevorderd kan worden en welke bestaande of nieuwe instrumenten daaraan het meeste bijdragen. Op basis hiervan moeten, indien aan de orde, per 1 januari 2025 of zo snel als praktisch/juridisch mogelijk veranderingen worden doorgevoerd.

Zorg voor ruimte om te experimenteren

Nederland zit op slot is een veel gebruikte term. Vraag is welke politieke instrumenten er zijn om beweging en ontwikkeling te creëren. LTO stelt voor om aan de hand van een aantal concrete cases te bepalen of de Omgevingswet (bv. afdeling 23.2 rondom de experimenteerbepaling) hiertoe voldoende mogelijkheden biedt. Uitkomst van deze verkenning kan ook zijn dat deze wet of andere wetgeving aangepast moet worden. Het uiteindelijke doel zou experimenteeruimte voor een substantieel areaal en aantal bedrijven moeten zijn. De cases om de toets mee te beginnen zouden kunnen liggen op het vlak van innovatie en vergunningen: denk hierbij aan mestverwerking/vergisting ten behoeve van groene energieproductie of nieuwe stal- en bedrijfssystemen die zorgen voor nog beter dierenwelzijn en minder emissies.